

TRADYCJE ŚLĄSKIEJ KULTURY MUZYCZNEJ, T. XIV, CZ. 1-2,
RED. ANNA GRANAT-JANKI I ZESPÓŁ

Wrocław 2017 Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu.

Katedra Teorii Muzyki i Historii Śląskiej Kultury Muzycznej 2017,

ss. 355 (cz. 1) + 425 (cz. 2). ISBN 978-83-65473-03-5; 978-83-65473-05-9

Najobszerniejszy dotąd, XIV tom serii *Tradycje Śląskiej Kultury Muzycznej* ukazał się w związku z wydarzeniem pn. *Wrocław 2016. Europejska Stolica Kultury*. „Celem publikacji jest – jak czytamy we wstępie „Od Redakcji” – udokumentowanie bogactwa oraz różnorodności kultury muzycznej Śląska i Wrocławia. Jako temat przewodni wybrano zagadnienie tradycji, wyeksponowane w tytule książki. Zamyśłem było spojrzenie na kulturę muzyczną Śląska z perspektywy związków obecnego stanu kultury z przeszłością, co stanowi istotę pojęcia «tradycja». Jednocześnie chcieliśmy zwrócić uwagę na wielokulturowe bogactwo śląskiej muzyki, które jest wynikiem skomplikowanej sytuacji geopolitycznej i społecznej regionu” (cz. I, s. 9).

W sumie w obu częściach książki znalazło się czterdzieści pięć artykułów autorstwa czterdziestu siedmiu uczonych z różnych ośrodków akademickich w Polsce (z Bydgoszczy, Cieszyna, Częstochowy, Krakowa, Olsztyna, Opola, Poznania, Warszawy, Wrocławia i Zielonej Góry) oraz z Austrii, Czech, Niemiec, Słowacji, Ukrainy i USA. Wszystkie artykuły zostały opublikowane w języku polskim, choć niektóre oryginalnie powstały w języku angielskim lub niemieckim. Tłumaczeń z języka angielskiego dokonała firma Summa Linguae, a z języka niemieckiego Katarzyna Kwiecień-Długosz. Każdy artykuł jest opatrzony tytułem polskojęzycznym i jego tłumaczeniem na angielski oraz anglojęzycznym abstraktem. Ponadto w publikacji zostały umieszczone notki o autorach, po polsku i po angielsku.

Zakres chronologiczny tomu obejmuje okres od czasów prehistorycznych do XXI w.,

terytorialny zaś wykracza poza historyczne granice Śląska, bowiem autorzy niektórych artykułów odnoszą się także do regionów sąsiedzkich, jak środkowe Niemcy czy Spisz, ale też do ważnych dla kultury Śląska ze względu na historycznie uwarunkowane kontakty relatywnie odległych ośrodków, jak Warszawa i przede wszystkim Lwów.

Teksty zostały ujęte w osiem działów. Są to w części pierwszej: „Wokół historii kultury Śląska”, „W kręgu źródeł kultury muzycznej Śląska”, „Różnorodność tradycji religijnych na Śląsku”, „Tradycje narodowe” i „Tradycje muzyki ludowej”, a w części drugiej: „Życie muzyczne Śląska i Wrocławia”, „Kompozytorzy w kręgu tradycji, kultury i natury” i „Recepcja twórczości kompozytorskiej na Śląsku”. Kryteria przyporządkowania artykułów do poszczególnych działów nie zawsze są czytelne, a w niektórych przypadkach umieszczenie tekstów w konkretnych działach uważam za nietrafne. Wydaje się, że w przypadku artykułów dotyczących historii muzyki (czy historii życia muzycznego) właściwsze byłoby przyjęcie w tomie układu chronologicznego. W przyjętym układzie tomu artykułów, w których została podjęta podobna problematyka z odniesieniem do zbliżonego czasu, trzeba szukać w różnych działach. Wątpliwości budzą także niektóre tytuły działów, abstrahujące od chronologii, mające niekiedy zakresy częściowo się pokrywające lub pozostające w stosunku nadrzędności/podrzędności (np. „Życie muzyczne Śląska i Wrocławia” ma zakres nadrzędny w stosunku do zakresów innych działów).

Autorami zdecydowanej większości tekstów są muzykologdy (w tym etnomuzykologdy) oraz teoretycy muzyki. Dwa

artykuły o charakterze wprowadzającym przygotowali historycy. Teresa Kulak (Uniwersytet Wrocławski) w tekście pt. „Kulturowe dziedzictwo Śląska (w tysiącletniej perspektywie)” (cz. I, s. 15–37), wskazuje na różnice pomiędzy pojęciami „kulturowe dziedzictwo” i „tradycja kultury” (notabene od tego zróżnicowania zarówno redakcja jak autorzy tomu abstrahują), po czym stara się przedstawić tysiącletni proces tworzenia się w zmiennych uwarunkowaniach historycznych kulturalnego dziedzictwa Śląska, które w czasie II wojny światowej zostało w bardzo poważnym zakresie zniszczone, a badania nad nim, wstrzymane lub ograniczone w okresie następnych kilkudziesięciu lat, podjęto z dużą intensywnością po roku 1989. Tomasz Jurek (Instytut Historii PAN w Poznaniu) w artykule zatytułowanym „Między Polską, Niemcami i Czechami. Średniowieczny Śląsk i jego kultura” (I, s. 39–58), odnosi się do podobnie długiego okresu, ale przesuniętego na osi czasu. Wspomina o Słowianach (a wśród nich Ślęzanach), którzy od co najmniej VI w. osiedlali się nad Odrą, ale koncentruje uwagę na stuleciach od X do początków XVI, od czasów rywalizacji Piastów z Przemyślidami i włączenia Śląska do Polski, poprzez stopniowe, począwszy od XII stulecia, wyodrębnianie się Śląska z polskiego obszaru kulturowego oraz zwiększanie się obecności ludności i kultury niemieckiej, od XIV stulecia rozpoczynającego długi okres przynależności Śląska do Korony Czech, aż po rozłam konfesyjny w wieku XVI.

Wśród artykułów dotyczących śląskich tradycji muzycznych, a zatem zasadniczej treści tomu, są prace z zakresu historii muzyki, stanowiące większość, oraz etnomuzykologiczne i – pojedyncze – o charakterze kulturoznawczym lub socjologicznym. Niemal wszystkie artykuły, poza etnomuzykologicznymi, można by uporządkować według kryterium chronologicznego i równocześnie politycznego, umieszczając je w trzech grupach o określonych zakresach

czasowych: 1) okres od połowy XVI w. do 1741 r. – Śląsk, stanowiąc część Królestwa Czech, pod zwierzchnictwem Cesarstwa, 2) od 1741 do 1945 r. – czas przynależności do Królestwa Prus, a następnie Drugiej Rzeszy, Republiki Weimarskiej i Trzeciej Rzeszy, 3). od 1945 r. (od 1922 r. w odniesieniu do przyznanej Polsce części Górnego Śląska) do czasów obecnych – Śląsk w granicach Państwa Polskiego.

W pierwszej grupie znalazłyby się następujące artykuły (ujęte tu w miarę możliwości w porządku chronologicznym): Ryszard Wiczorek (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – „*Besolte Instrumentisten der Königl. Stadt Breslaw: antologia braci Hess (1555 i jej europejski kontekst*” (I, s. 71–87), Paweł Gancarczyk (Instytut Sztuki PAN w Warszawie) – „*Petrus Wilhelmi de Grudencz i jego twórczość na Śląsku: przyczynek do kultury muzycznej Nysy przełomu XVI i XVII wieku*” (I, s. 61–69), Allen Scott (Oklahoma State University) – „*Dla Polaków mieszkających wśród nas: Samuel Butschky i rękopis Bohn Mus. Ms. 101 a życie muzyczne polskiej parafii luterańskiej w początkach XVII wieku*” (I, s. 89–99), Janka Petöczová (Słowacka Akademia Nauk w Bratysławie) – „*Ján Šimrák młodszy ze Spisza i luterańska kultura muzyczna Śląska*” (I, s. 199–216), Katarzyna Spurgjasz (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) – „*Catholischer Christen Angenehme Seelen-Stärke oder Catholisches Gesangbuch. O dwóch przekazach osiemnastowiecznego śpiewnika żagańskiego*” (I, s. 101–109), Grzegorz Joachimiak (Uniwersytet Wrocławski, Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „*Między recepcją a atrybucją. Kompozycje Esaiasa Reusnera mł. i Jacques’a de Saint-Luca w utworach Johanna Christopha Lichtensteigera z kolekcji tabulatur lutniowych cystersów krzeszowskich*” (I, s. 165–184), Tomasz Jeż (Uniwersytet Warszawski) – „*Salve Regina z jezuickiego Kłodzka – o rekonstruowaniu tradycji muzycznej*” (I, s. 185–197).

W drugiej grupie można by ująć teksty: Miłosz Kula (Wrocław) – „Carl Ditters von Dittersdorf – pierwszy śląski symfonik?” (II, s. 343–356), Remigiusz Pośpiech (Uniwersytet Wrocławski) – „Recepcja twórczości Josepha Haydna na Śląsku w XVIII i XIX wieku” (II, s. 357–366), Agnieszka Drożdżewska (Uniwersytet Wrocławski) – „Singspiel *Hass und Aussöhnung* Rordorfa i Grügera jako muzyczny ślad działalności teatru operowego rodziny Stillfriedów w Nowej Rudzie na przełomie XVIII i XIX wieku” (II, s. 11–21), Ewa Hauptman-Fischer (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) – „Komedia w klasztorze. Świeckie utwory okolicznościowe w tradycji śląskich cystersów” (I, s. 151–163), Stephan Lewandowski (Hochschule für Musik Franz Liszt w Weimarze) – „Powrót do Elsnera. Od Śląska do Europy” (II, s. 181–191), Katarzyna Szymańska-Stuła (Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie) – „Między Wrocławiem a Warszawą – o niektórych przejawach klasycyzmu i dramaturgii języka muzycznego Józefa Elsnera” (II, s. 157–180), Iwona Świdnicka (Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie) – „Wrocławska działalność Josepha Ignaza Schnabla. Nieznana wersja hymnu Schnabla – próba rekonstrukcji i analizy” (I, s. 111–131), Barbara Literska (Uniwersytet Zielonogórski) – „Recepcja muzyki Fryderyka Chopina w dziewiętnastowiecznym Wrocławiu za sprawą transkrypcji jego dzieł” (II, s. 367–381), Bożena Muszkalska (Uniwersytet Wrocławski) – „Moritz Deutsch – reformator muzyki synagogalnej w dziewiętnastowiecznym Wrocławiu” (I, s. 217–228), Jarmila Gabrielová (Uniwersytet Karola w Pradze) – „Antonín Dvořák i jego związki z wydawnictwem Juliusa Hainauera we Wrocławiu” (II, s. 49–55), Ilona Dulisz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) – „Zachowane utwory Maxa Gulbina z przełomu XIX i XX wieku” (II, s. 193–207), Helmut Loos (Uniwersytet Lipski) – „Śląsk jako kraina nadgraniczna

a życie muzyczne Wrocławia” (II, s. 57–74), Franciszek Koenig (Uniwersytet Opolski) – „Depozyt śląskiego konserwatora za-bytków Ludwiga Burgmeistra (1863–1932) w obszarze kultury muzycznej Śląska” (I, s. 133–147), Agnieszka Zwierzycka (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „*Eros i Psyche* – opera Ludomira Różyckiego” (II, s. 383–392), Anselm Eber i Michael Heinemann (Hochschule für Musik Carl Maria von Weber w Dreźnie) – „*Lady Hamilton* we Wrocławiu. Operetka we Wrocławiu w latach dwudziestych i na początku lat trzydziestych XX wieku. Teatry – twórcy – gwiazdy” (II, s. 23–47).

W grupie trzeciej, obejmującej teksty odnoszące się do kultury muzycznej na „polskim” Górnym Śląsku od lat dwudziestych XX w. i na całym historycznym Śląsku po II wojnie światowej, widziałabym artykuły o charakterze kulturologicznym i socjologicznym oraz stanowiące prezentacje sylwetek kompozytorskich, charakterystyki twórczości kompozytorów śląskich ukazywane z różnych punktów widzenia lub analizy wybranych utworów konkretnych twórców. Byłyby to prace: Hanna Bias (Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach) – „Nowe odczytanie spuścizny artystycznej Stefana Ślązaka. Ze zbiorów Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej w Katowicach” (II, s. 97–113), Jagna Dankowska (Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie) – „Etos inteligencji lwowskiej jako źródło tożsamości współczesnej kultury Śląska” (I, s. 269–279), Izabella Starzec-Kosowska (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „Krytyka muzyczna powojennego Wrocławia z perspektywy recenzentów” (II, s. 131–154), Bogumiła Miła (Uniwersytet Śląski w Cieszynie) – „Od promocji twórczości śląskiej do poszerzania granic muzyki. Śląskie Dni Muzyki Współczesnej z trzydziestoletniej perspektywy” (II, s. 115–130), Anna Granat-Janki (Akademia Muzyczna im. Karo-

la Lipińskiego we Wrocławiu) – „Kobiety kompozytorki w powojennej kulturze muzycznej Wrocławia. Przemiany «gender»” (II, s. 225–241), Gesine Schröder (Universität für Musik und darstellende Kunst w Wiedniu, Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy” w Lipsku) – „Technika, muzyka filmowa i socjalizm. Elektroniczne dźwięki Andrzeja Markowskiego do filmu science fiction «Milcząca gwiazda»” (II, s. 329–340), Tomasz Kienik (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „*Poemat symfoniczny «Mikołaj Kopernik»* Bolesława Szabelskiego w świetle techniki kompozytorskiej i tradycji gatunku” (II, s. 277–289), Anna Stachura-Bogusławska (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie) – „Między tradycją a nowoczesnością. Dzieła religijne Edwarda Bogusławskiego” (II, s. 209–224), Elżbieta Szczurko (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy) – „*Pasje* Ryszarda Bukowskiego w kontekście tradycji gatunku” (II, s. 291–305), Aleksandra Pijarowska (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „Ryszard Bukowski – estetyka kompozytora i rezonans jego twórczości” (II, s. 392–403), Andrzej Tuchowski (Uniwersytet Zielonogórski, Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „Między wymiarem regionalnym a narodowym – Andrzej Krzanowski w świetle śląskich i ogólnopolskich tradycji muzycznych” (II, s. 253–263), Magdalena Stochniol (Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach) – „Twórczość Aleksandra Nowaka, Stanisława Bromboszcza i Jarosława Chelmeckiego a tradycje śląskiej szkoły kompozytorskiej” (II, s. 265–275), Joanna Schiller-Rydzewska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) – „Muzyka koncertująca w twórczości Andrzeja Dziadka” (II, s. 307–327), Katarzyna Bartos (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu) – „«...tęczowe mosty nad Dettfoss...» – reprezentacje światła

w utworze *OCE-LAND* Grażyny Pstrokońskiej-Nawratil” (II, s. 243–251).

Jako osobną grupę trzeba by było wydzielić historyczne prace przekrojowe, obejmujące inny lub szerszy zakres chronologiczny, niż te wskazane wyżej przy uwzględnieniu cezur historyczno-politycznych. Mam tu na myśli artykuły: Joanna Subel (Uniwersytet Wrocławski) – „Dzieje wrocławskiej chóralistyki” (II, s. 75–96), Luba Kijanowska-Kamińska i Natalia Syrotyńska (Narodowa Akademia Muzyczna im. Mykoły Łysenki we Lwowie) – „Wpływ Ślązaków na kształtowanie kulturowo-społecznego oblicza Lwowa w okresie od XIV do XVII wieku” (I, s. 255–268), Klaus-Peter Koch (Bergisch Gladbach) – „Kultura muzyczna Śląska i środkowych Niemiec. Migracje muzyków ze środkowych Niemiec na Śląsk. Migracja śląskich muzyków do środkowych Niemiec” (I, s. 239–253), w którym autor objął swoimi badaniami okres od XVI do XXI wieku.

W grupie tekstów w tomie opublikowanych pod tytułem „Tradycje muzyki ludowej” (może trafniejszy byłby tytuł „Muzyka tradycyjna”?) znajdują się prace: Magdalena Dziadek (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) – „Kolekcja pieśni słowiańskich Pawła Stalmacha ze zbiorów Książnicy Cieszyńskiej” (I, s. 283–296), Zbigniew Jerzy Przerembski (Uniwersytet Wrocławski) – „Do problematyki muzyki tradycyjnej na Śląsku: od czasów prehistorycznych do końca XVIII wieku” (I, s. 297–320), Magdalena Szyndler (Uniwersytet Śląski w Cieszynie) – „Folklor muzyczny Beskidu Śląskiego na przykładzie Istebnej, Koniakowa i Jaworzynki w kontekście kulturowym i historycznym. Badania własne” (I, s. 321–336). Do tej grupy dodałabym, ujęty wprawdzie trafnie w książce w dziale zatytułowanym „Różnorodność tradycji religijnych na Śląsku”, ale odnoszący się do muzyki „tradycyjnej” („ludowej”), artykuł: Mariusz Pucia (Uniwersytet Opolski) – „Śpiewy religijne społeczności katolickiej na Opolszczyźnie – przyczynek do charakterystyki” (I, s. 229–235).

Trzeba docenić ogromną pracę, jaką włożyła Anna Granat-Janki wraz z Zespołem w przygotowanie tak dużego, a przy tym zróżnicowanego tematycznie i językowo materiału do druku. Zdaję sobie sprawę, że niezbędne było rozstrzygnięcie szeregu problemów redakcyjnych wynikających ze specyfiki regionu, zwłaszcza w przypadku artykułów, które dotyczyły czasu, gdy na Śląsku dominowała kultura niemiecka. Wśród tych problemów znajdowała się na przykład kwestia wyboru języka, w jakim przytaczane są nazwy instytucji czy tytuły dawnych publikacji, jeżeli oryginalnie były one niemieckojęzyczne. Pod tym względem w tomie nie zawsze zostały zachowane obowiązujące zasady. Choć sądząc na podstawie większości artykułów, intencją redaktorów było pozostawienie nazw, tytułów i imion oryginalnych, nie ma pod tym względem konsekwencji, na przykład w tekście Teresy Kulak wspomniana jest *Książka o niemieckiej poetyce* Marcina Opitza (I, s. 24), a nie *Buch von der Deutscher Poeterey* Martina Opitza, zaś nazwy dziewiętnastowiecznych instytucji podawane są po polsku.

Szkoda, że Redaktorzy nie zwrócili uwagi na pewne „niedoskonałości” tytułów niektórych artykułów. W szczególności artykuł Agnieszki Zwierzyckiej, który nie jest prezentacją czy analizą opery Ludomira Różyckiego *Eros i Psyche*, ale dotyczy jej prapremiery, która miała miejsce we Wrocławiu w 1917 r., nie powinien nosić tytułu „*Eros i Psyche* – opera Ludomira Różyckiego”, ale raczej „Wrocławska prapremiera opery *Eros i Psyche* Ludomira Różyckiego”, a przedmiotem artykułu Joanny Schiller-Rydzewskiej nie jest, jak w tytule, „Muzyka koncertująca w twórczości Andrzeja Dziadka”, ale *Koncerty* Andrzeja Dziadka. Kosmetyczne zmiany warto było także wprowadzić w tytułach artykułów: Klause-Petera Kocha – nie „Kultura muzyczna Śląska i środkowych Niemiec. Migracje muzyków ze środkowych

Niemiec na Śląsk. Migracja śląskich muzyków do środkowych Niemiec”, lecz „Kultura muzyczna Śląska i środkowych Niemiec. Migracje muzyków ze środkowych Niemiec na Śląsk i ze Śląska do środkowych Niemiec”. Z uwagi na zakres i charakter tekstu Iwony Świdnickiej, opublikowanego jako „Wrocławska działalność Josepha Ignaza Schnabla. Nieznana wersja hymnu Schnabla – próba rekonstrukcji i analizy”, trudno mi zaproponować odpowiadający treści artykułu tytuł (na marginesie dodam, że w pracy nie została wykorzystana najnowsza literatura przedmiotu, w związku z czym znajdują się w niej błędy faktograficzne; niestety nie ustrzeżono się także niedociągnięć w składzie zamieszczonej na końcu artykułu partytury).

Trudno scharakteryzować, a zwłaszcza poddać krytycznej merytorycznej ocenie tak liczne artykuły, mające różny ciężar gatunkowy, stanowiące z jednej strony podsumowujące rozważania doświadczonych badaczy zajmujących się przez dziesięciolecia problematyką śląskoznawczą, z drugiej ukazujące nowo odnalezione źródła, nowe ustalenia i nowe interpretacje starszych i młodszych muzykologów oraz teoretyków muzyki realizujących obecnie różne projekty badawcze z tego zakresu, z trzeciej – zaproszonych autorów, którzy, nie mając wcześniejszych osiągnięć na tym polu, podjęli wyzwanie i przygotowali teksty poszerzające zakres tematyczny publikacji. Nie byłoby to zresztą wskazane z uwagi na nieuniknione w przypadku takiego bogactwa problematyki zróżnicowanie kompetencji recenzentki, jeżeli chodzi o ocenę prac dotyczących różnych okresów historycznych, różnych zagadnień i różnych metodologii, a także jej osobiste zainteresowania i doświadczenia badawcze.

Dlatego, nie wartościując poszczególnych artykułów, chciałabym wyrazić wielką radość z publikacji tak obszernego i ważnego tomu serii *Tradycje Śląskiej Kultury Muzycznej*. Świadczy on o intensywności prowadzonych badań nad przeszłością

i terazniejszością kultury muzycznej tego regionu oraz o poszerzeniu się grona uczonych zainteresowanych, a nierzadko wręcz zafascynowanych tą problematyką. Jestem przekonana, że udostępnienie dzięki omawianej publikacji wyników przeprowadzonych badań z tego zakresu będzie sprzyjało dalszym owocnym poszukiwaniom źródło-

wym i dogłębnieszemu poznaniu oraz zrozumieniu tak bogatego i cennego śląskiego dziedzictwa kultury muzycznej oraz kultury muzycznej tworzonej w tym regionie współcześnie.

Barbara Przybyszewska-Jarmińska
Instytut Sztuki, Polska Akademia Nauk

Nowy tom „Monumenta Musicae in Polonia”

Józef Elsner, Msze op. 26, 35, 42, 62, 75 / Masses Opp. 26, 35, 42, 62, 75
wydana / edited by Jadwiga Jasińska

www.ispan.pl
isnydawnictwo@ispan.pl

Publikacja projektu HERA „Sound Memories”

The polyphonic hymns of Valentin Triller’s
Ein Schlesich singebüchlein (Wrocław 1555)
edited by Antonio Chemotti

zamówienia: isnydawnictwo@ispan.pl
www.soundme.eu

Studia Podyplomowe ***w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk***

www.ispan.pl/pl/studia-podyplomowe
